

МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ ТА ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

ХАРКІВСЬКА ДЕРЖАВНА АКАДЕМІЯ КУЛЬТУРИ

КАФЕДРА ПСИХОЛОГІЇ ТА ПЕДАГОГІКИ

**ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК СТРУКТУРИ МОТИВАЦІЇ ТА РОЗВИТКУ СТРУКТУРИ
САМООЦІНКИ**

Кваліфікаційна робота

_____ перший (бакалаврський) рівень
(назва рівня вищої освіти)

галузь знань _____ 053 Соціальні та поведінкові науки
(шифр та назва галузі знань)

спеціальність _____ 053 Психологія
(код і назва спеціальності)

освітня програма _____ Психологія
(назва освітньої програми)

кваліфікація _____ бакалавр з психології

факультет _____ соціальних комунікацій та музейно-туристичної діяльності

Виконала студентка
4 курсу ПС-11 групи
Чорна Анастасія Сергіївна

_____ (підпис)

Науковий керівник
Доцент, кандидат психологічних наук
Перевозна Тетяна Олесіївна

_____ (підпис)

Харків, 2021

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ПРОБЛЕМА САМООЦІНКИ ТА МОТИВАЦІЇ ДОСЯГНЕННЯ УСПІХУ В СУЧАСНІЙ ПСИХОЛОГІЇ	
1.1. Дослідження мотивації та самооцінки в працях вітчизняних та зарубіжних науковців.....	5
1.2. Мотивація досягнення успіху: психологічні детермінанти та функціональні особливості.....	7
1.3. Характеристика самооцінки в сучасній психологічній науці.....	11
Висновки до першого розділу.....	13
РОЗДІЛ 2 ДОСЛІДЖЕННЯ ЗВ'ЯЗКУ САМООЦІНКИ ТА МОТИВАЦІЇ ДОСЯГНЕННЯ	
2.1. Організація дослідження.....	15
2.2. Дослідження рівня самооцінки та мотивації досягнень.....	18
2.3. Аналіз зв'язку між рівнем самооцінки та мотивації досягнень.....	21
Висновки до другого розділу.....	23
ВИСНОВКИ.....	25
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	27
ДОДАТКИ.....	29

ВСТУП

На поточному етапі розвитку суспільства проблема суб'єкта діяльності, який здатен свідомо ставити життєві цілі та досягати їх, брати на себе відповідальність за прийняті рішення, визначається поведінковою стратегією, яка формується в процесі його соціалізації. Така стратегія поведінки забезпечується мотивацією досягнення, а також відображає ціннісне ставлення індивіда до себе як особистості та суб'єкта здійснення діяльності.

Аспекти поведінки знаходяться у тісному взаємозв'язку з уявленням індивіда про себе. Саме тому вивчення властивостей самосвідомості та адекватності самооцінки у поєднанні з мотивацією досягнення представляє теоретичний та практичний інтерес в сучасній психології. На даний момент не існує достатньої кількості наукових досліджень, що відображали б у повній мірі характер функціонування зв'язків між мотивацією досягнення та самооцінкою індивіда, чим викликана **актуальність** даної роботи: встановлення функціональних зв'язків між цими поняттями дасть можливість не тільки більш всебічного їх розгляду в структурі індивіда, а і розробки практичних рекомендацій та коригувальних програм відносно побудови мотиваційної системи та формування адекватної самооцінки як неодмінних рис успішної особистості.

Об'єктом дослідження є самооцінка особистості та мотивація досягнення.

Предметом дослідження є взаємозв'язок між мотивацією досягнення та формуванням самооцінки в процесі здобуття вищої освіти.

Гіпотеза даного дослідження полягає в тому, що рівень мотивації досягнення та самооцінки індивіда перебувають у зв'язку, характер та ступінь яких буде визначено в ході виконання роботи.

Метою даного дослідження є встановлення функціональних зв'язків між мотивацією досягнення та самооцінкою індивідів в ході дослідження студентів 3 курсу ХНУ ім. Каразіна.

Досягнення мети передбачає виконання наступних **завдань**:

- проаналізувати визначення та властивості поняття мотивації досягнення, її детермінанти;
- охарактеризувати підходи до організації дослідження;
- обґрунтувати вибір методик дослідження;
- провести діагностику мотивації у студентів 3 курсу ХНУ ім. Каразіна;
- провести діагностику самооцінки у студентів 3 курсу ХНУ ім. Каразіна;
- дослідити ступінь зв'язку між мотивацією досягнення та самооцінкою студентів методами математичної статистики;
- зробити висновок про ступінь та щільність зв'язку між мотивацією досягнення та самооцінкою у респондентів.

Методологічними основами і методами дослідження послуговували напрацювання вітчизняних та зарубіжних вчених, а саме: теорія мотивації С. Занюка [6], психологія «Я-концепції» К. Роджерса [4], експериментальна методика дослідження мотивації досягнення К. Орлова [15], експериментальна методика дослідження самооцінки К. Роджерса [17], методи кореляційно-регресійного аналізу для виявлення наявності та ступеню зв'язку між досліджуваними характеристиками.

Досліджувана вибірка складалася з 30 студентів (11 чоловічої статі та 19 жіночої) 3 курсу ХНУ ім. Каразіна віком від 20 до 21 року.

РОЗДІЛ 1. ПРОБЛЕМА САМООЦІНКИ ТА МОТИВАЦІЇ ДОСЯГНЕННЯ УСПІХУ В СУЧАСНІЙ ПСИХОЛОГІЇ

1.1. Дослідження мотивації та самооцінки в працях вітчизняних та зарубіжних науковців

Явище мотивації має широкий спектр використання в різних суспільних науках, а тому проблема її дослідження була і залишається актуальною серед вітчизняних та зарубіжних вчених.

Розуміння природи та сутності поняття «мотивація досягнення», що пов'язане з природними потребами індивіду досягати успіху у виконанні певних завдань представляє особливий інтерес. Перше згадування про це поняття в науковій літературі відбулося американським психологом Генрі Мюрреєм в праці «Дослідження особистості» (1938 р.) [14]. Науковець, досліджуючи базові потреби індивіду, поділив їх на первинні, сутність яких випливає з інстинктивних та безумовно-рефлекторних механізмів, та психогенні, які обумовлені потребою у психічному та емоційному задоволенні. Потреба досягнення була охарактеризована науковцем як прагнення до отримання результату результату в здійсненні діяльності, як прагнення подолання перешкод, розвитку сили, намагання виконати складну операцію якнайкраще та якнайшвидше [2].

Девід Мак-Клелланд, взявши до основи ідею Г. Мюррея, продовжив дослідження мотивації досягнення в лабораторних умовах [14]. В основі його концепції лежала ідея про потребу в досягненні не як спосіб отримання визнання або винагороди, а заради результату. Також науковець підкреслив роль зовнішніх умов, що є одним із факторів формування цього виду мотивації.

Дослідник в області психології мотивації, американський психолог Джон Уільям Аткинсон першим запропонував ідею про двоїстий характер мотивації досягнення успіху, яка, в свою чергу, поділяється на безпосереднє прагнення до успіху та прагнення уникнути невдачі [8]. При домінуванні

першого механізму індивід є схильним до здійснення активних дій, тоді як в другому випадку він схильний до прояву пасивності. Також науковець виділив поняття ймовірності (очікування) невдачі та відніс це поняття до факторів формування мотивації досягнення успіху.

С.С. Занюк підкреслює в своїх працях, що суб'єкт з сильним мотивом досягнення характеризується наполегливістю у досягненні мети, схильністю ставити віддалені цілі, не задовольняється отриманим результатом, нескладним завданням і легко досяжними цілями, для нього головне в житті – це переживання радості успіху внаслідок досягнення високих результатів [6].

Поняття очікування невдачі, яке було виділене Уільямом Аткинсоном, містить в собі як дію зовнішніх факторів, що пов'язані безпосередньо зі складністю виконуваних завдань, так і з внутрішніми особистісними факторами, що пов'язані зі сприйняттям власного «Я» і його можливостей. Таким чином, дослідження питання мотивації досягнення успіху є неможливим без урахування факторів самооцінки індивіду [8].

Поняття самооцінки індивіду визначається з точки зору різних наукових підходів. Такі У. Джеймс, К. Роджерс, І. Кон, А., Петровський розглядають самооцінку як результат оцінювання особистістю самої себе, своїх здібностей, якостей, а також місця в соціумі [16, 17].

Вітчизняні та зарубіжні психологи в своїх працях представили теоретичні положення щодо взаємодії та співвідношення ендогенних та екзогенних факторів формування самооцінки як структурної одиниці самосвідомості індивіду. Вперше поняття самооцінки було запропоновано Уільямом Джеймсом, який охарактеризував самооцінку як «образ самого себе в структурі особистості» [20]. Теорія, розроблена науковцем, пропонує охарактеризувати структуру особистості як комплекс трьох взаємно пов'язаних компонентів: складові особистості, самооцінка, вчинки, обумовлені елементами особистості.

В.О. Горбачова, Н.Є. Акудінова, І.М. Бронніков акцентують увагу на діяльності індивіду як фактору формування самооцінки, оскільки, на їх думку, самооцінка, будучи особистісним новоутворенням, формується як результат здійснення діяльності та через усвідомлення себе в якості суб'єкта цієї діяльності [12, 4, 8].

К. Роджерс в своїх працях висвітлює підхід до самооцінки як до структурного компоненту Я-концепції особистості. Вчений підкреслює, що концепція особистості формується в ході соціалізації за рахунок побудови відносин з оточуючим середовищем [17]. А. Маслоу розглядає самооцінку з точки зору ієрархії потреб індивіду як необхідність у визнанні [13].

Отже, питання природи та, відповідно, процесу формування самооцінки є достатньо суперечливим поняттям. Доцільно помітити, що поняття «очікування невдачі», яке є складовою мотивації досягнення, описане вищезазначеними вченими, містить в собі компонент «сприйняття власного «Я» та його можливостей», який, в свою чергу, було помічено в характеристиці самооцінки, яку надавали інші науковці. Це твердження дає змогу зробити припущення про наявність зв'язку між формуванням самооцінки індивіду з мотивацією досягнення. На поточний момент зв'язок між цими поняттями не отримав достатнього відображення в працях сучасних психологів, що обумовлює необхідність більш детального його вивчення.

1.2 Мотивація досягнення успіху: психологічні детермінанти

Мотивацію можна визначити як сукупність чинників, що підтримують і направляють поведінку, а також як сукупність причин психологічного характеру, що пояснюють поведінку людини, його початок, спрямованість і активність [9]. Дослідження психологічних детермінант мотивації досягнення успіху, а саме: смислових, життєвих та ціннісних орієнтацій, мотивів досягнення, життєстійкості, самодетермінації, самоефективності, самооцінки, тривожності, фрустрації, рівня суб'єктивного контролю є

актуальним через існування прямої залежності між їх ступенем вираження та досягненням успіху.

Потреба в компетентності та самодетермінації лежить в основі формування поведінкової моделі індивіду, його активної діяльності в соціумі. Механізм цілепокладання є основним фактором забезпечення ефективності процесу формування мотивації досягнення. Розвиток потреби в досягненні і прагненні до самореалізації відбувається на основі мотивів, що є складовою комплексу детермінант досягнення успіху. Основним завданням, що стоїть перед розвитком внутрішньої мотивації, є перехід стратегій, що придбані в ході здобування досвіду внутрішньо мотивованої поведінки, в ціннісну сферу особистості. Особистісні цінності та ймовірність досягнення успіху є пусковим механізмом для мотиву досягнення, а тому їх доцільно віднести до динамічних утворень, з одного боку, а також стійкою особистісною рисою, що має прояв у прагненні досягнення успіху,- з іншого боку.

Окремими факторами формування мотивації досягнення є ймовірність та цінність успіху. Підвищення ймовірності досягнення успіху в суб'єктивному сприйнятті індивіду спричиняє посилення мотивації та готовності до здійснення діяльності. Факторами очікування успіху прийнято вважати:

- суб'єктивну оцінку здібностей індивіду, яка формується на основі життєвого досвіду;
- оцінку сприятливості ситуації;
- суб'єктивну цінність та привабливість успіху;
- актуалізацію здібностей [3]

Сутність мотивації досягнення успіху обумовлена рядом виконуваних функцій (табл. 1.1).

Таблиця 1.1

Характеристика функцій мотивації досягнення успіху

№	Функція	Характеристика
---	---------	----------------

п/п		
1	Пізнавальна	Прагнення до здобуття знань з метою подальшого використання в життєдіяльності;
2	Емоційна	Відображення емоційної складової на діяльність та її результати;
3	Інтегративна	Відображення системи самооцінок діяльності та результатів.

Джерело: складено автором за [7]

Поряд із факторами досягнення успіху можна виділити фактори, що можуть призвести до невдач. Головним із них вважають необґрунтованість оптимізму, що супроводжує прийняття рішень – це призводить до блокування раціональної оцінки можливостей та об’єктивних умов [3].

Окрему роль в мотивації досягнення успіху відіграє реакція індивіду на невдачу. Вона може бути: нормальною, патологічною, конструктивною, деструктивною, емоційною. Наявність конструктивної реакції вказує на відсутність зниження мотивації та, навпроти, її посилення. Психологічний захист як один із механізмів реагування на невдачу, підтримує мотивацію на попередньому рівні з одного боку, але призводить до втрати об’єктивності у сприйнятті причин невдачі. Захисні механізми призводять до посилення почуття самоцінності, проте, через спотворення об’єктивності сприйняття не відносяться до категорії конструктивних реакцій. Витіснення та раціоналізація теж є різновидом захисних механізмів, проте, також завдають спотворюючого впливу на об’єктивність сприйняття через зміщення акцентів індивіду у бік захисту власного «Я» [6].

Мотив досягнення, який характеризується як прагнення індивіду до підвищення рівня особистих можливостей, не враховує усіх притаманних рис розвитку, а тому введемо мотиваційні змінні, що пов’язують поняття діяльності та мотиву досягнення:

- особистісні стандарти, які можна охарактеризувати як оцінку комплексу суб'єктивних факторів, таких, як суб'єктивні труднощі завдання, оцінка суб'єктивної ймовірності успіху, тощо;

- привабливість самооцінки, яка виражається в привабливості для індивідуума особистого успіху чи невдачі, що виникли в результаті здійснення діяльності;

- індивідуальне надання переваги типу атрибуції (приписування відповідальності за успіх чи невдачу собі чи обставинам) [19].

Серед основних показників, що ідентифікують сформованість мотивації досягнення, можна виділити наступні твердження:

- процес формування мотивації є зміною рівня цілісності мотивації від нижчого рівня до вищих;

- діалектичний характер процесу формування мотивації відображається в рівнях;

- за рамками діяльності, суб'єктів та предметів діяльності виділення рівнів не є можливим;

- мотивація досягнення успіху на кожному з рівнів формування має місце в загальній структурі мотивації індивіду і має спрямування у бік засвоєння навичок досягнення;

- зміна рівня мотивації свідчить про удосконалення інтегративних якостей попереднього рівня;

- розвиток мотивації досягнення успіху супроводжується емоційною складовою [7].

Проблема дослідження мотивації успіху є складною та багаторівневою, а тому передбачає наявність різних підходів до розуміння її структури, природи, а також припускає різноаспектні підходи до її вивчення. Головним методологічним принципом дослідження мотиваційної сфери прийнято вважати положення про єдність змістовно-значеннєвої та динамічної складових мотивації. [10, 13].

1.3 Характеристика самооцінки в сучасній психологічній науці

Дослідження феномену самооцінки займає провідне місце в психологічній науці всього її існування. Самооцінка наряду з іншими аспектами самосвідомості у більшій мірі піддається експериментальному вивченню. Самооцінка індивіду як цілості розпочинає своє формування в межах сприйняття та оцінки індивідом навколишнього середовища та дій, які узгоджуються з конкретними потребами [12].

Особистість позбавлена здатності оцінювання себе за межами діяльності або конкретної ситуації. Цим же обумовлюється неможливість відчуження самосвідомості від свідомості, самовизначення від самооцінювання. Але сам процес самооцінювання може бути поділений на декілька етапів:

- зосередження свідомості на собі;
- власний процес оцінювання;
- афективно-регулятивна реакція, що виникає в процесі усвідомлення відповідності або невідповідності результатів оцінювання з якостями, необхідними для дії або діяльності;
- дії або діяльність, що здійснюються через розбіжність або відповідність результатів з якостями суб'єкта.

Слід зазначити, що поділ процесу самооцінювання на етапи носить умовний характер, та всі вони являють собою єдину форму прояву самосвідомості. Зауважимо, що поняття самооцінювання та самосвідомості не є тотожними. Перелічені вище фази можуть бути виявлені та усвідомлені лише за випадку, коли вони є метою свідомості індивіду, а дослідження характеру протікання цих фаз у різних індивідів дає неоднозначні результати. Цей феномен можна охарактеризувати з точки зору рухливості та інтегральності свідомості. Самооцінювання, будучи детермінованим самовизначенням особистості з одного боку, являє собою один із факторів самовизначення- з іншого [11].

Результати дослідження механізмів формування самооцінки демонструють, що самооцінювання набуває нових когнітивно-афектних властивостей разом із розширенням активності індивіду. З іншого боку, самооцінювання виникає як цілісне емоційно-ціннісне ставлення до оточуючого середовища. З часом самооцінювання починає відігравати роль умови свідомого віддзеркалення, особистісного переживання, узагальнення та обробки досвіду, набутого в ході здійснення життєдіяльності. Самооцінювання має сутність співставлення, порівняння, аналізу та синтезу окремих властивостей, а також їх співставлення з певними еталонами, якими можуть бути окремі властивості оточуючого середовища. В процесі дозрівання особистості її часткові самооцінки та загальна самооцінка себе як цілісності починають відігравати роль еталону в оцінюванні оточуючого середовища.

Самооцінювання прийнято вважати постійним у часі процесом, який можна охарактеризувати як прояв оцінно-ціннісної функції свідомості, де об'єктом виступає сам індивідуум та його особистісні характеристики. Самооцінка, в свою чергу, вже є сукупним результатом самопізнання через часткові та узагальнені самооцінювання [18]. За предметом відображення внутрішньої реальності прийнято виділяти наступні види самооцінки:

- самооцінка, яка відображає життєві цілі, наміри, прагнення (інтенції);
- самооцінка, що відображає пізнавальні та інтелектуальні можливості (потенції);
- самооцінка, яка відображає психофізіологічні, фізичні, характерологічні властивості індивіду (посіденції).

Кожен з вищезазначених видів самооцінки виконує свою роль: інтенції виконують роль спонукання, надання індивіду енергетичної напруги; потенції несуть в собі функції планування та здійснення діяльності та її інформаційне забезпечення; посіденції відповідають за здійснення регулятивної та виконавської діяльності суб'єкта.

Виділені види самооцінки, хоч і є самостійними, перебувають у тісному зв'язку один з одним як з точки зору взаємної обумовленості, так і можуть відігравати роль причин та наслідків один відносно одного. В ході здійснення самовизначення індивідуума відносно практичної діяльності ці види самооцінки постають в структурі самосвідомості з різних боків. Також слід зазначити, що найбільш чіткий прояв в самосвідомості має саме той вид самооцінки, який відіграє найбільшу роль у здійсненні певної діяльності [18]

Механізм самооцінювання перебуває у тісному зв'язку з реальними успіхами та невдачами, що мають місце в життєвому досвіді індивіду, на основі яких він окреслює нові цілі, деталізує завдання. З цієї точки зору самооцінювання може бути представлено як механізм, що регулює якість здійснюваної діяльності в зовнішньому плані. Утворення єдиного напрямку поведінки, що перебуває у прямому зв'язку з формуванням ціннісної та вольової спрямованості особистості є необхідною умовою узгодження поточної діяльності з окремими цілями. Прямим підтвердженням цьому є зміна рівня домагань, пошук нових способів здійснення діяльності при наявності сталих цілей. В цьому випадку самооцінки як внутрішні утворення перебувають у підпорядкуванні самооцінці, яка є інтегральним результатом самооцінювання індивіду. Таким чином, людина має здатність до переоцінювання своїх бажань, аналізу своїх можливостей, здібностей, характеристик та вікових особливостей.

У підсумку слід зауважити, що процес самооцінювання індивідом себе як особистості, що відповідає зіставленню виконуваних рольових функцій та системи існуючих суспільних відносин часто перебуває у залежності від його положення у суспільстві. Існує ряд зовнішніх детермінант самооцінювання на особистісному рівні: суспільна думка, стереотипи, події в житті індивідуума, суспільні, економічні або соціальні перетворення, що мають місце в оточенні індивіду, тощо.

Висновки до першого розділу

На основі теоретичного дослідження, проведеного в рамках першого розділу даної роботи, було визначено поняття мотивації як сукупності чинників, що підтримують і спрямовують поведінку, а також ряду причин психологічного характеру, що пояснюють поведінку людини, його початок, спрямованість і активність. Також на базі виявлених психологічних детермінант мотивації, її змінних, що пов'язують поняття діяльності та мотиву досягнення, можна зробити припущення про наявність зв'язку між механізмами формування мотивації досягнення та самооцінки індивіда. Самооцінювання, як було встановлено, має сутність співставлення, порівняння, аналізу та синтезу окремих властивостей, а також їх співставлення з певними еталонами, якими можуть бути окремі властивості оточуючого середовища. В процесі дозрівання особистості її часткові самооцінки та загальна самооцінка себе як цілості починають відігравати роль еталону в оцінюванні оточуючого середовища. Аналіз літературних джерел з досліджуваної тематики дає можливість зробити висновок, що наявні на сучасний момент здобутки в напрямку вивчення мотивації досягнення та самооцінки індивіда, характер зв'язку між вищезазначеними механізмами досі не є достатньо встановленим, що підтверджує важливість та актуальність подальшого вивчення.

Таким чином, незважаючи на наявні дослідження механізму функціонування мотивації досягнення, існує проблема в недостатній вивченості питання наявності та характеру зв'язку між мотивацією досягнення та самооцінкою індивідуума, що слугує фактором, який актуалізує подальші дослідження даного напрямку. Одним із опосередкованих підтверджень, що свідчать на користь цього припущення, є те, що самооцінка, яка виражається в привабливості для індивідуума особистого успіху чи невдачі, виявилася однією з психологічних детермінант мотивації досягнення успіху. На поточний момент не існує достатньої кількості доказів на користь або проти існування такого зв'язку, а також його

характер та функціональні особливості не є описаними в сучасній психологічній науці. Це формує необхідність у проведенні емпіричного дослідження, яке надасть можливість визначити наявність або відсутність зв'язку між рівнем самооцінки та мотивації досягнення.

РОЗДІЛ 2. ДОСЛІДЖЕННЯ ЗВ'ЯЗКУ САМООЦІНКИ ТА МОТИВАЦІЇ ДОСЯГНЕННЯ

2.1. Організація дослідження

Діагностика мотивації досягнення успіху та рівня самооцінки була проведена на студентах 3 курсу ХНУ ім. Каразіна. Цей захід було проведено з 25.04.2021 по 27.04.2021. Об'єм вибірки становив $n = 30$ чоловік. Його було обрано згідно умови ефективності проведення статистичного дослідження. Віковий інтервал респондентів становив 20-21 рік. Середній вік респондентів - 20,6 років. Розрахунок результатів дослідження було проведено за допомогою графічного редактору Microsoft Excel. Перед проведенням безпосереднього тестування нами було проведено попередній інструктаж з респондентами, який було спрямовано на встановлення контакту з аудиторією, формування налаштування на проведення дослідження, а також максимізації достовірності отриманих даних за рахунок уточнення деталей [20]. Зміст інструктажу:

1. Давайте ту відповідь на питання, яка першою прийшла на розум, уникаючи занадто довгого обмірковування;
2. Дотримуйтеся процедури та етапності проведення тестування, уникайте зміни послідовності виконання завдань, оскільки це позначиться на результатах дослідження;
3. Намагайтеся давати максимально правдиві відповіді на запитання;
4. Також в ході проведення інструктажу респондентом було обіцяно ознайомити їх з результатами дослідження як особисто, так і в рамках вибірки;

В ході здійснення діагностики спостерігалися різні реакції респондентів на процедуру проведення: деякі опитувані відмовлялися від заповнення анкет, мотивуючи це тим, що вони не мають потреби у цьому дослідженні; інші опитувані виявили скептицизм відносно проведення

дослідження; певні респонденти запевняли, що повністю володіють інформацією відносно їх особистісних характеристик та не мають потреби у додаткових дослідженнях. Але більша частина членів вибірки виявила зацікавленість у процедурі та результатах дослідження, а тому, через декілька хвилин співбесіди опитувані були налаштовані та приступили до виконання завдань. В цілому, можна підвести підсумок, що опитування пройшло успішно.

Для дослідження самооцінки особистості була використана методика К. Роджерса [17]. Запропонована методика дозволяє визначити характер сприйняття власних характеристик особистості. Послідовність виконання роботи повинна дотримуватися строго по етапах.

Інструкція для респондентів:

1-й етап. Прочитайте уважно всі слова, що характеризують якості особистості. Розгляньте ці якості з точки зору корисності, соціальної значущості, бажаності. Оцініть кожне з них в межах від 20 до 1 бала. Оцінку «20» розташуйте в графі «n - 1» навпроти тієї якості, яке, на вашу думку, є найбільш бажаним, корисним, значущим; оцінку «1» - навпаки того якості в тій же графі «n - 1», яке найменше бажано, значимо, корисно. Оцінки від «2» до «19» розташуйте відповідно до вашим ставленням до всіх інших якостей. Жодна оцінка не повинна повторитися.

2-й етап. Загніть ліву частину бланка тесту (графі «n - 1»), щоб цифри не було видно. У графі «n - 2» оцінкою «20» відзначте якість, яке, як ви вважаєте, притаманне вам найбільшою мірою, оцінкою «1» - якість, яке характерно для вас в найменшій мірі. Оцінки від «2» до «19» розташуйте по аналогії з першим етапом. Пам'ятайте про те, що оцінки не повинні повторюватися.

Бланк дослідження наведено в табл. 2.1

Обробка результатів:

1. Відігнути ліву частину бланку.

2. Виконати віднімання чисел, розташованих в стовпчиках (n-1) та (n-2). Результати віднімання піднести до квадрату та розташувати в графі d^2 .
3. Додати всі отримані значення d^2 та записати внизу отриману суму.
4. Розрахувати показник рівня самооцінки за формулою:

$$R = 1 - 0,00075 \times d^2$$

Таблиця 2.1

Бланк для дослідження самооцінки за методикою К. Роджерса

n-1	Якості	n-2	d=n1-n2	d ²
	поступливість			
	сміливість			
	запальність			
	наполегливість			
	тривожність			
	терплячість			
	захопленість			
	пасивність			
	байдужість			
	доброта			
	обережність			
	вередливість			
	повільність			
	нерішучість			
	енергійність			
	життєрадісність			
	недовірливість			
	упертість			
	легковажність			
	сором'язливість			
				Σd^2

Інтерпретація результатів проводиться згідно з таблицею 2.2.

Таблиця 2.2

Інтерпретація результатів дослідження

$[R_{\min}; R_{\max}]$	Рівень самооцінки
0,1-0,45	Дуже низький

0,46-0,55	Низький
0,56-0,65	Середній
0,66-0,75	Високий
0,76-1	Дуже високий

Дослідження мотивації досягнення у респондентів було проведено за шкалою потреби в досягненні Ю. Орлова. Методика представляє собою опитувальник, який передбачає відповіді «так» або «ні».

Інструкція для респондентів:

Зараз вам буде запропоновано ряд положень. Якщо ви згодні з положенням, дайте відповідь «так», якщо не згодні, дайте відповідь «ні».

Обробка результатів:

За кожну відповідь «так», що надана за твердженнями з номерами 2, 6-8, 14, 16, 18, 19, 21-23 респондент отримує 1 бал. За кожну відповідь «ні» за цими твердженнями респондент отримує 0 балів. За кожну відповідь «ні», що надана за твердженнями 1, 3-5, 9-13, 15, 17, 20 респондент отримує 1 бал. За відповідь «так», надану за цими твердженнями, респондент отримує 0 балів. Для кожного респондента необхідно визначити загальну суму балів за результатом опитування.

Інтерпретація результатів: чим більшу суму балів отримав респондент, тим більше у нього виражена потреба в досягненнях.

2.2 Дослідження рівня самооцінки та мотивації досягнень

Експериментальні дані, які були отримані на етапі анкетування, були оброблені за допомогою графічного редактора Microsoft Excel. В результаті збору, обробки та розрахунку показників, отриманих в ході дослідження рівня самооцінки за методикою К. Роджерса, було отримано наступні результати (табл. 2.3)

Таблиця 2.3

Обробка результатів дослідження рівня самооцінки за методикою К. Роджерса

№п/п	R	Рівень самооцінки	№п/п	R	Рівень самооцінки	№п/п	R	Рівень самооцінки
1	0,328	Дуже низький	11	0,87	Дуже високий	21	0,508	Середній
2	0,5905	Середній	12	0,623	Високий	22	0,629	Середній
3	0,707	Високий	13	0,751	Середній	23	0,73	Високий
4	0,709	Високий	14	0,57	Середній	24	0,601	Середній
5	0,919	Дуже високий	15	0,63	Середній	25	0,65	Середній
6	0,5935	Середній	16	0,46	Низький	26	0,51	Низький
7	0,65	Середній	17	0,628	Середній	27	0,64	Середній
8	0,63	Середній	18	0,695	Високий	28	0,638	Середній
9	0,26	Дуже низький	19	0,724	Високий	29	0,46	Низький
10	0,185	Дуже низький	20	0,601	Середній	30	0,58	Середній

Таким чином, троє опитаних, що відповідає відносному показнику 10%, продемонстрували дуже низький рівень самооцінки, троє (аналогічно 10%) - низький, у шістнадцяти опитаних, які становили собою більшу частину вибірки, (53,3%) була виявлена самооцінка середнього рівня, у шести опитаних (20%) самооцінка виявилася на високому рівні, і дуже високий рівень самооцінки виявлено у двох респондентів (6,66%). Наочне представлення обробки результатів зображено на рис. 2.1

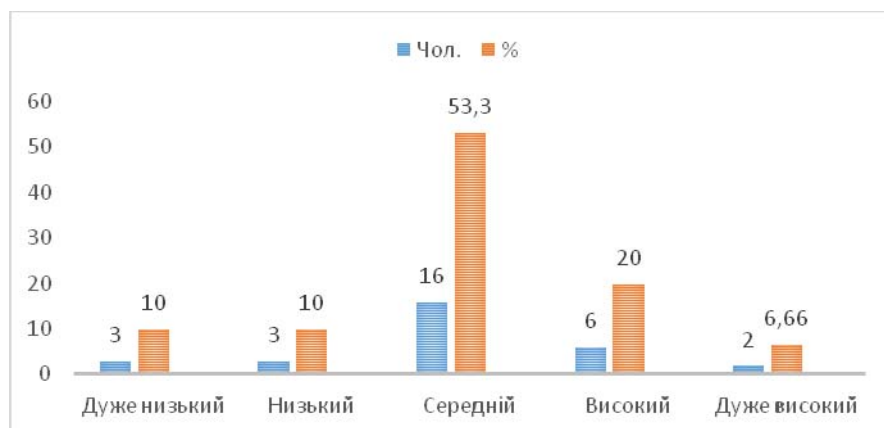

Рис. 2.1 Кількісний та відсотковий розподіл респондентів за рівнем самооцінки

Після проведення дослідження самооцінки членам вибірки було запропоновано пройти опитування на предмет виявлення рівня потреби в досягненні Ю. Орлова [15]. Обробка результатів проводилася за допомогою графічного редактора Microsoft Excel. Результати, які були отримані по даній вибірці, відображено в таблиці 2.4

Таблиця 2.4

Результати дослідження потреби в досягненні

№п/п	OR	№п/п	OR	№п/п	OR
1	9	11	22	21	17
2	13	12	17	22	17
3	19	13	19	23	20
4	17	14	14	24	16
5	21	15	15	25	18
6	18	16	10	26	19
7	20	17	16	27	15
8	19	18	18	28	17
9	8	19	20	29	11
10	4	20	18	30	19

Наочне представлення отриманих результатів зображено на рис. 2.2

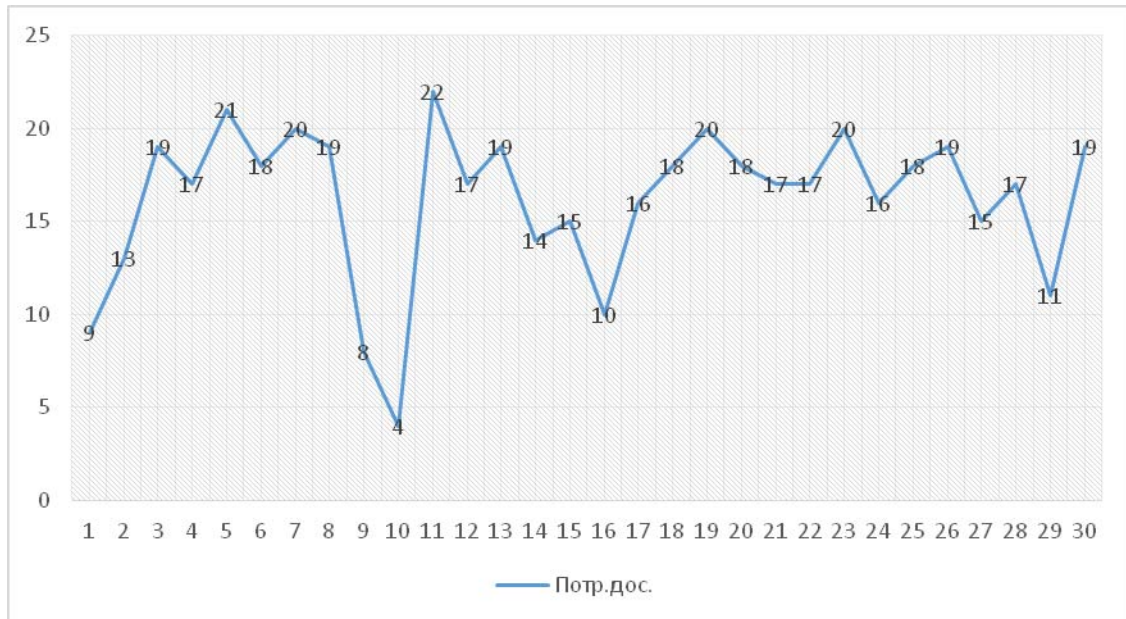

Рис. 2.2 Результати дослідження потреби в досягненні у заданій вибірці

Таким чином, варіаційний розмах за даним параметром у вибірці становить 18 балів, найменший показник у вибірці дорівнює 4 бали, найбільший показник дорівнює 22 бали. Середній показник по вибірці дорівнює:

$$\overline{OR} = \frac{\sum_{t=1}^{30} OR_t}{n} = 16,2$$

Мінімальне відхилення від середнього значення становило 0,2 бали, максимальне-5,8 балів.

2.3. Аналіз зв'язку між рівнем самооцінки та мотивації досягнень

В результаті проведення тестування, обробки та розрахунку даних нами було побудовано зведену таблицю емпіричних даних. В цій таблиці показник «R» відповідає рівню самооцінки, показник «OR» відповідає рівню потреби опитаного в досягнення. Дані для аналізу представлені в таблиці 2.5.

Таблиця 2.5

Зведена таблиця емпіричних даних за досліджуваною вибіркою

№п/п	R	OR	№п/п	R	OR	№п/п	OR	Потр.дос.
1	0,328	9	11	0,87	22	21	0,508	17
2	0,5905	13	12	0,623	17	22	0,629	17

3	0,707	19	13	0,751	19	23	0,73	20
4	0,709	17	14	0,57	14	24	0,601	16
5	0,919	21	15	0,63	15	25	0,65	18
6	0,5935	18	16	0,46	10	26	0,51	19
7	0,65	20	17	0,628	16	27	0,64	15
8	0,63	19	18	0,695	18	28	0,638	17
9	0,26	8	19	0,724	20	29	0,46	11
10	0,185	4	20	0,601	18	30	0,58	19

На основі аналізу даних побудуємо графіки та встановимо залежність між досліджуваними параметрами. Графічна інтерпретація зображена на рис.

2.3

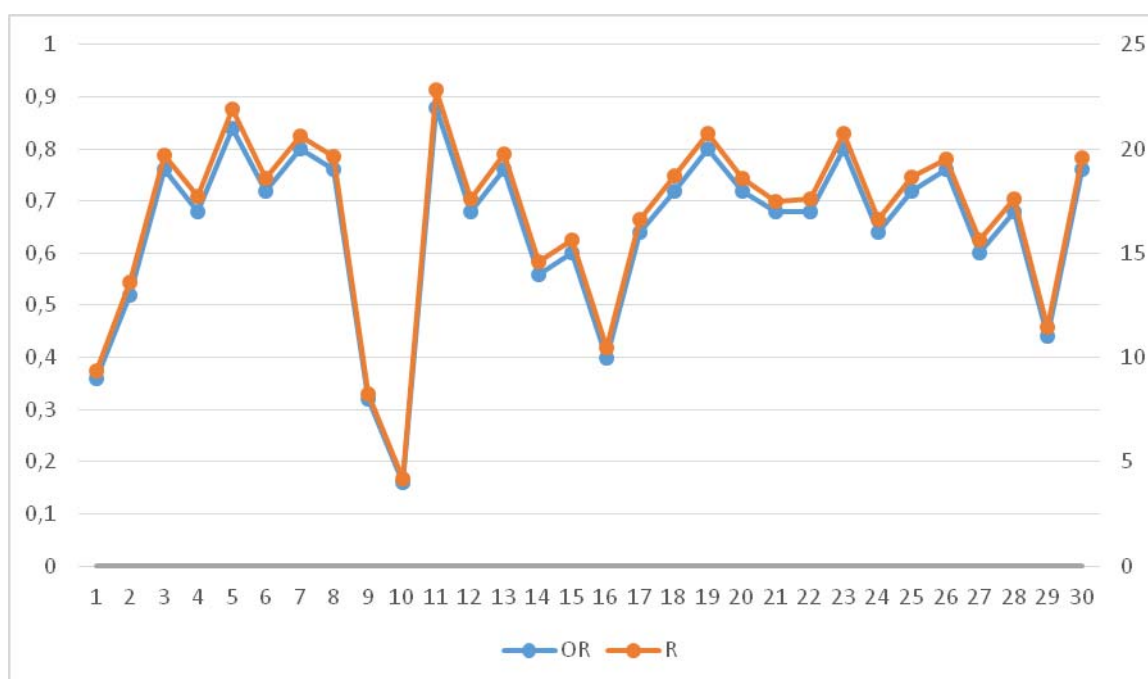

Рис. 2.3 Графічне відображення залежності між самооцінкою та потребою в досягненні

Головною особливістю обстежуваної групи виявилось те, що більшість продемонстрували середній рівень самооцінки. Також показник OR, що характеризував ступінь вираження потреби в досягненні, у більшості випадків коливався навколо свого середнього значення. Виходячи з цих даних, а також зі зведеної таблиці емпіричного дослідження, можна зробити висновок, що зміна даних параметрів відбувається узгоджено, що

підтверджує припущення, висунуте в результаті теоретичного дослідження, проведене в рамках першого розділу даної роботи, та може вказувати на наявність зв'язку між ними.

Кореляція як ступінь взаємного зв'язку між показниками може бути використана в ході даного дослідження у зв'язку з тим, що параметри, які піддавалися кількісній оцінці, продемонстрували узгодженість в зміні, що дає право зробити припущення про наявність кореляційного зв'язку.

Розрахуємо коефіцієнт кореляції між поданими показниками за допомогою статистичної функції «КОРРЕЛ» в редакторі MS Excel:

$$r_{ROR} = 0,880453$$

Дана величина вказує на наявність щільного прямого зв'язку між досліджуваними величинами. За допомогою критерія Стюдента для рівня значущості $\alpha=0,25$ та вибірки $n=30$ знайдемо $t_{кр}=0,683$. Оскільки дане критичне значення менше, ніж знайдений коефіцієнт кореляції, то можна зробити висновок про наявність щільного зв'язку між досліджуваними параметрами.

Слід зауважити, що кореляційний аналіз виявляє взаємозв'язок між психологічними показниками. При цьому наявність кореляції не дає підстав говорити про причинно-наслідкові зв'язки між показниками. Відносно досліджуваного прикладу, не буде коректним робити припущення, що високий рівень мотивації досягнення є наслідком високої самооцінки. Зворотне твердження також не є правильним. Проте, в умовах реального дослідження на підставі додатного значення коефіцієнта кореляції та його величини можна робити висновки про наявність причинно-наслідкових зв'язків. Наприклад, для даного випадку буде доцільним вказати, що наявність позитивного статистично значущого кореляційного зв'язку між рівнем самооцінки індивіда та рівнем потреби в досягненні дозволяє говорити про те, що самооцінка виступає одним з факторів зростання мотивації досягнення у студентів вищих навчальних закладів. Також можна сказати, що самооцінка впливає на рівень мотивації. У цьому випадку також

можна сказати, що тривожність впливає на агресивність. Таким чином, наявність зв'язку не дозволяє стверджувати про наявність причинно-наслідкових зв'язків, проте, розширює можливості у проведенні подальших досліджень.

Висновки до другого розділу

На основі емпіричного дослідження, яке було проведено на вибірці обсягом 30 чоловік, було визначено рівень самооцінки та мотивації досягнення за методиками К. Роджерса та Ю. Орлова відповідно [17,15].

Як продемонстрували чисельні показники, більша частина вибірки (більше 50%) продемонструвала середній рівень самооцінки за шкалою К. Роджерса [17]. Проте, у вибірці наявні випадки дуже низької самооцінки (10%) та дуже високої (6,66%). Цей результат засвідчує необхідність впровадження індивідуальних корекційних програм та методик, що будуть спрямовані на формування адекватної самооцінки у досліджуваних, чий показники продемонстрували занадто високі або низькі результати.

Дослідження потреби у досягненні, яке було проведено за опитувальником Ю. Орлова [15], показало, що середній показник в рамках вибірки дорівнює 16,2 бали при максимально можливому показнику 23. Цей факт вказує на те, що рівень самооцінки та мотивації досягнення в даній вибірці змінювалися узгоджено, що викликало необхідність у перевірці наявності кореляційного зв'язку між даними параметрами. Наявність щільного зв'язку була підтверджена.

ВИСНОВКИ

На основі теоретичного аналізу літературних джерел та праць вітчизняних та зарубіжних психологів в рамках першого розділу даної роботи було охарактеризовано психологічні детермінанти мотивації досягнення, які являють собою смислові, життєві та ціннісні орієнтації, мотиви досягнення, життєстійкості, самодетермінації, самоефективності, самооцінки, тривожності, фрустрації, рівня суб'єктивного контролю, а також обґрунтовано їх актуальність через існування прямої залежності між їх ступенем вираження та досягненням успіху.

Також було встановлено, що в основі формування поведінкової моделі індивіду, його активної діяльності в соціумі лежить потреба в компетентності та самодетермінації. Механізм цілепокладання є основним фактором забезпечення ефективності процесу формування мотивації досягнення. Розвиток потреби в досягненні і прагненні до самореалізації відбувається на основі мотивів, що є складовою комплексу детермінант досягнення успіху.

Результати дослідження механізмів формування самооцінки демонструють, що самооцінювання набуває нових когнітивно-афективних властивостей разом із розширенням активності індивіда та виникає як цілісне емоційно-ціннісне ставлення до оточуючого середовища. Воно має сутність співставлення, порівняння, аналізу та синтезу окремих властивостей, а також їх співставлення з певними еталонами, якими можуть бути окремі властивості оточуючого середовища. В процесі дозрівання особистості її часткові самооцінки та загальна самооцінка себе як цілісності починають відігравати роль еталону в оцінюванні оточуючого середовища.

Другий розділ даної роботи було присвячено емпіричному дослідженню мотивації досягнення та рівня самооцінки у вибірці з 30 чоловік, що є студентами 3 курсу ХНУ ім. Каразіна. Було охарактеризовано алгоритм виконання дослідження, його організацію, а також підходи та інструменти для інтерпретації отриманих даних.

Згідно з завданнями, що поставлені перед виконанням дипломної роботи, було досліджено мотивацію досягнення та рівень самооцінки респондентів. Результати, отримані в ході обробки та інтерпретації емпіричних даних, дали змогу зробити припущення про наявність кореляційного зв'язку між мотивацією досягнення та рівнем самооцінки.

Результат розрахунку коефіцієнта кореляції між досліджуваними величинами підтвердив гіпотезу про наявність щільного зв'язку.

Таким чином, мета дослідження, яка полягала у встановленні функціональних зв'язків між мотивацією досягнення та самооцінкою індивідів в процесі здобуття вищої освіти, досягнена.

Також на основі проведеного дослідження нами була розроблена корекційна програма, спрямована на підвищення рівня мотивації досягнення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бочелюк В.Й. Методика та організація наукових досліджень з психології. Київ: ЦНЛ, 2008. 360 с.
2. Верещагина Л.А., Карелина И.М. Психология потребностей и мотивация персонала. Харьков: Гуманитарный центр, 2002. 152 с.
3. Вилюнас, В. Психология развития мотивации СПб.: Речь, 2006. 458 с. Гордеева Т.О. Психология мотивации достижения. Москва : Издательский центр «Академия», 2006. 336 с.
4. Гуменюк О. Є. Психологія Я-концепції. Тернопіль: Економічна думка, 2004. 310 с.
5. Журбін В.І. Поняття психологічного захисту в концепціях З. Фрейда і К. Роджерса. *Питання психології*. 1990. № 4. С. 15-21
6. Занюк С. С. Психология мотивации. Киев: Ника-Центр, 2001. 352 с.
7. Корнилова Т. В. Многомерность фактора субъективного риска (в вербальных ситуациях принятия решений). *Психологический журнал*. 1998. № 6. С. 40-51.
8. Котов, С. В. Мотивация «на успех» и мотивация «на избегание неудач» в контексте позитивной психологии. *Молодой ученый*. 2012. № 4 (39). С. 360-362.
9. Леонтьев А.Н. Проблема деятельности в психологии. *Вопросы философии*. 1972. №9. С.95-108
10. Леонтьев Д.А. Психология смысла: природа, строение и динамика смысловой реальности. Москва, 2007.
11. Лисовец, Н.М. Профессиональная мотивация студентов как способ активации обучения [Электронный ресурс]. Режим доступа: <http://www.masters.donntu.edu.ua/2012/iem/temnenko/library/article5.htm>.

12. Магомед-Емінов М.Ш. «Мотивація досягнення: структура і механізми В» Автореф. дис....к.псих.н.: М., 1987.
13. Маслоу, А. Мотивация и личность .СПб. : Питер, 2008. 352 с.
14. Носс И.Н. Руководство по психодиагностике. Москва: Ин-т психотерапии, 2005. 688 с.
15. Орлов Ю.М. Потребности и мотивы учебной деятельности студентов медицинского вуза. Проблеми оптимизации ученого процесса // Сборник научных трудов. – М.: ММИ им. И.М. Сеченова, 1976. – 115 с.
16. Петровський А. В., Ярошевський М. Г. Психологія Словник. Москва: Издательство политической литературы, 1990. 540 с
17. Роджерс К. Вчитися бути вільним / К. Роджерс // Гуманістична психологія : Антологія в 3-х т. / За ред. Р. Трача і Г. Балла. — Т. 1. — К., 2001. — 252
18. Сафин В.Ф. Психология самоопределения личности. Свердловск: Свердл. пед. институт, 1986. 142 с.
19. Хекхаузен Х. Психология мотивации достижения . СПб.: Речь, 2001. 193 с.
20. Шапарь В.Б. Практическая психология. Проектные методики . Ростов Н/Д.: Феникс, 2006. 480 с.